

پیشینه ی ساز چنگ در تمدن یونان باستان

آیناز مقدم

دانشجوی ارشد پژوهش هنر، دانشگاه هنر، تهران، ایران

چکیده

ساز چنگ، یکی از کهن ترین سازهای تاریخ بشر است که در میان سازهای زهی موجود در تمدن های کهن، جایگاهی ویژه داشته است. تمدن یونان، یکی از درخشان ترین مقاطع تاریخ جهان است که میتوان نمونه هایی از چنگ، لیرا و کیتارا را در این تمدن جست و جو کرد اما با توجه به کاوش های اندک صورت گرفته و همچنین تعداد محدود آثار موسیقایی به دست آمده، مطالعه ی کم تری بر سازهای زهی این سرزمین به خصوص ساز چنگ صورت گرفته است؛ لذا در این پژوهش با استناد بر منابع تاریخی و کاوش های باستان شناسی، به ساختار و نحوه ی اجرای ساز چنگ خواهیم پرداخت. پژوهش حاضر دارای رویکرد توصیفی-تحلیلی است و داده های آن از طریق مطالعات کتابخانه ای جمع آوری شده است. ساختار ساز چنگ، لیرا و کیتارا و نحوه اجرا آن ها در این پژوهش شناسایی و به جایگاه این سازها در تمدن یونان پرداخته شده است. از آن جا که تکامل این ساز در یک تمدن رخ نداده است و دلایل مختلفی مانند شرایط فرهنگی، سیاسی و جغرافیایی بر تغییرات این ساز موثر بوده است و میتوان این نتیجه را گرفت که آلات موسیقی میتوانند خاستگاهی واحد نداشته باشند و تحت تاثیر تمدن های دیگر باشد.

کلید واژه: چنگ، یونان باستان، لیرا، کیتارا

مقدمه

یونان باستان به تمدنی گفته می‌شود که متعلق به دوره‌ای از تاریخ یونان است که از دوره‌ی باستانی ششم و هفتم قبل از میلاد مسیح شروع شده و تا عصر کلاسیک (حدود قرن ششم تا هفتم) به طول انجامید. بلافاصله بعد از این دوران، آغاز اوایل قرون وسطی و امپراتوری روم شرقی بود. (توماس، ۱۹۸۸) دوران کهن، دورانی طلایی در تاریخ یونان باستان است که شروعی بر تبادلات فرهنگی و تجاری این سرزمین با فنیقیان، سوریه و خاور نزدیک بود. ضرب طلا حاصل این ارتباط با لیدیان و هنرهای تصویری یونانیان تحت تاثیر هنرهای شرقی قرار گرفت و این قرون به عنوان دوره ای انقلابی و سرشار از تغییرات به خصوص در سازهای زهی نامیده شده است. سازهای زهی از حتی پیش از دوران کهن بر مردمان یونان شناخته شده بود و همچنان ساخت این سازها و یا منشا اقتباس آن‌ها همچنان در حاله ای از ابهام است. هنر یونان باستان شامل ۴ دوره ی هندسی (حدود ۳۲۰۰ تا ۱۱۰۰ پیش از میلاد) دوره کهن (۶۰۰ تا ۴۸۰ قبل از میلاد) دوره کلاسیک (۴۸۰ قبل از میلاد تا ۳۲۳ قبل از میلاد) و دوره هلنی (۳۲۳ قبل از میلاد تا ۳۲۱ قبل از میلاد) است. (Renee.m, 2016). یونانیان با بها دادن به موسیقی به عنوان یک اصل فرهنگی ارجح، حقیقتاً سبب اعتلای موسیقی نیز گردیدند. آنها با پدید آوردن مد‌ها که قرن‌ها بعد از، اساس موسیقی کلیسایی گردید و همین طور نام گذاری نت‌های موسیقی بر اساس حروف الفبا، که از آن به بعد تا امروز همواره در جهت نامیدن اصوات موسیقی از نخستین حروف الفبا استفاده می‌شوند، تاثیر مادام خود را بر موسیقی سرتاسر جهان در تمام قرون و اعصار بعد از خود گذاشتند. (طاهرخوانی، ۱۳۹۵) ساز چنگ در یونان باستان جایگاهی ویژه داشته و حضور آن با اسطوره‌های یونان گره خورده است، خالق آن را هرمس میدانند و این ساز در تمامی مراسمات رسمی و غیررسمی حضوری چشمگیر داشته است. از این رو مطالعه ی ساختار و نحوه ی اجرای این ساز به همراه سازهای هم خانواده آن (کیتارا و لیر) میتواند تا حدود زیادی شناخت ما را از ساختار و نحوه ی اجرای این ساز از تمدن‌های میان رودان، مصر و ایران آگاه سازد چرا که وجود ارتباطات سیاسی، فرهنگی و مذهبی در تغییر و تحولات یک ساز از جنبه‌های مختلف اعم از جنس ساز، نحوه کوک و روش‌های اجرایی آن دخالت داشته است و عواملی چون جنگ، مهاجرت و تجارت در دوران‌های تاریخی نقشی به سزا در تعامل و تنیدگی موسیقی و تکامل و تغییرات سازهای موسیقی داشته است (بینش، ۱۳۷۸: پیش در آمد) از طرفی پراکندگی سازها در تمدن‌های مختلف همواره از مهم‌ترین مباحث تاریخ بوده است. آثار ادبی باقی مانده از دوران کهن یونان و همچنین سفالینه‌های باقی مانده از این دوران با آن که تاریخی دقیق در مورد آنها در دست نیس اما منبعی مهم برای پژوهش در باب سازها و چگونگی حضور موسیقی در این دوران هستند. این پژوهش بر آن است که نشان دهد چنگ، در جایگاه مهم‌ترین ساز یونان باستان در تکامل و تغییرات شکل، جعبه طنینی و نحوه اجرا، چه مسیر تکاملی‌ای را در این دوران طی کرده است.

پیشینه ی پژوهش

تا کنون در پژوهشی به صورت اختصاصی به نحوه اجرا و ساختار ساز چنگ در یونان باستان و همچنین جایگاه ساز چنگ در این تمدن پرداخته نشده است. فراهانی (۱۳۹۵) با عنوان مطالعه ی تطبیقی موسیقی ایلام و بین النهرین، در پایان نامه ی ارشد خود به مطالعه ی سازهای زهی ایلام و بین النهرین پرداخته است اما فقط به صورت اجمالی موسیقی یونان را مورد بررسی قرار داده است. ترنمیدو (۲۰۲۰) در پایان نامه ی کارشناسی ارشد با عنوان موسیقیدانان و سازهای موسیقی در دوران کلاسیک یونان، به ساختار ساز چنگ، لیر و کیتارا اشاره محدودی کرده است و پژوهش پیرامون موسیقیدانان زن و مرد یونان در دوران کلاسیک است و به پیشینه ی این ساز پرداخته است. پژوهش باکارزوس و همکاران (۲۰۱۱) با عنوان بررسی لیر در دوران باستان یونان است که به ساختار صدایی و ساختمان ساز لیر پرداخته است اما این پژوهش مختص به ساز لیر است.

روش تحقیق

این پژوهش به صورت توصیفی تحلیلی انجام گرفته و در جمع آوری داده ها از روش کتابخانه ای و جست و جو در اسناد و یافته های باستان شناسی بهره برده شده است. این پژوهش بر آن است از روی داده های باستان شناختی. آثار این ساز در کتب ادبی و سفالینه های باقی مانده، ساختار ساز چنگ، لیر و کیتارا و نحوه اجرای این سازها و جایگاهشان را در یونان باستان مورد مطالعه قرار دهد.

یافته ها

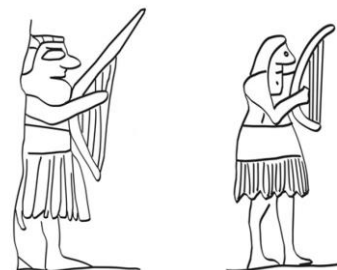
پیشینه ساز چنگ در تمدن های دیگر :

ساز چنگ قدیمی ترین ساز از خانواده ی سازهای زهی است که اولین نمونه ی آن، چنگ های کمانی بوده اند که شواهد مربوط به ساز چنگ را میتوان در آثار مربوط به ۳۳۰۰ تا ۳۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح در منطقه تل مگیدو^۱، روستایی در اسرائیل یافت که شکلی مثلثی داشته است. (west, 1992:70) چنگ های کمانی از تغییر همان کمان (وسیله ی جنگی) بوده اند و توسط سومریان به چنگ های مثلثی تبدیل شدند. در چنگ های کمانی میله در امتداد محور جعبه صدایی قرار داشته است در حالی که در چنگ های مثلثی میله بر محور عمود است. در تعداد سیم، چنگ های مثلثی عمودی عموماً دارای ۱۵ تا ۲۵ سیم در حالی که در کمانی تعداد سیم ها کم بوده است. از چنگ های مثلثی افقی نمونه ی چندان در دست نیست اما در دوره آشوریان نمونه ای وجود دارد که دارای ۹ سیم است. (Lawergren and Gurney, 1987, p. 51)

^۱ Tell megiddo

در 1900 سال قبل از میلاد شکل مثلثی چنگ و هزاره قبل از آن مدل کمانی (تصویر ۱) آن توسط سومریان مورد استفاده قرار گرفت (تصویر ۲ تا ۳) و در سال ۱۴۰۰ قبل از میلاد در مصر مشاهده شد (لاورگرن، ۱۹۹۶: ۴۴۷).

تصویر ۱، سومریان، چنگ کمانی - عمودی، ۲۶۰۰ قبل از میلاد، بو لاورگرن، ص ۴۵۰

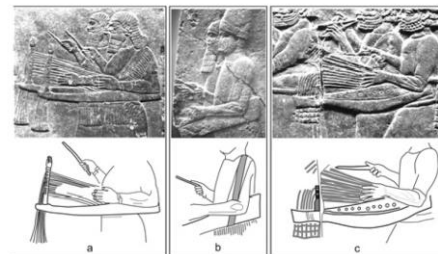

تصویر ۳، سومریان، ۱۹۰۰ قبل از میلاد، چنگ

تصویر ۲، سومریان، ۱۹۰۰ قبل از میلاد، چنگ مثلثی افقی، بو لاورگرن،

در سال های ۶۳۰ تا ۹۰۰ پیش از میلاد، در بین آشوریان چنگ های مثلثی افقی شکل با نام چانگی بسیار متداول بود. این چنگ ها دارای ۹ سیم بده است که توسط دست چپ سیم ها گرفته و توسط دست راست با مضرابی بلند به سیم ها زخمه وارد میشده است (لاورگرن، ۱۹۹۶: ۴۴۷) (تصویر ۴) بخش انتهایی ساز زیر بغل نوازنده قرار دارد که در حال حرکت مشغول نواختن ساز است. با دست چپ سیم ها را لمس و با دست راست مضرابی برای نواختن در دست داشته اند. (فراهانی، ۱۳۹۷).

تصویر ۴ نقش برجسته اشوربانیپال، نینوا، قرن هفتم پیش از میلاد، لاورگرن

چنگ های افقی موجود در بین این ساز از دو قسمت تشکیل شده است؛ یک جعبه طنینی و یک یوغ که بر سر جعبه طنینی، به صورت منحنی رو به بالا در یکی از سازها و در ساز دیگر منحنی رو به پایین، متصل شده و وترها به دور آن بسته شده اند. جعبه طنینی در زیر بغل نوازنده قرار گرفته است و یوغ سیم گیر روبرو روی صورت نوازنده قرار دارد. هر دو نوازنده این ساز در حال حرکت مشغول نواختن هستند هم چنین یکی از نوازندگان وسیله ای شبیه به مضراب در دست راست خود دارد (فراهانی، ۱۳۹۷)

چنگ در مصر باستان

چنگهای بومی در مصر مشتمل بر چنگ های کوچک با ۳ تا ۴ وتر و چنگهای بزرگ با ۸ تا ۲۰ وتر بودند که در حالت ایستاده نواخته میشدند (مشحون، ۱۳۸۸: ۲۰) (تصویر ۵) نوع دیگری از چنگ نیز معمول بود که برخلاف سایر چنگها این ویژگی را داشت که به طور کامل حمل شود و آن را روی یکی از شانه ها مینواختند. تعداد سیمهای آن سه یا چهار سیم بود (خالقی، ۱۳۸۱: ۱۶۵) همچنین اولین نمونه ی این چنگ های قابل حمل به مصر راه یافت که برخلاف نمونه های قبلی خود، قابل حمل و کوچک بود و قابل نواختن در حالت افقی بود و این توانایی را به نوازنده میداد تا در حالت حرکت به نواختن بپردازد. (تصویر ۶)

تصویر ۵ معبد بنی حسن، اواخر دوره برنز، ۱۸۹۲ قبل از میلاد، ساموئل کورینسکی تصویر ۶، چنگ زاویه دار، مصر، بلبرگ، ۲۰۰۵

ساز چنگ در یونان

موسیقی نقش مهمی در زندگی مردمان یونان داشته است و همواره در پرستش خدایان و الهه‌های یونانی، مراسم تدفین و عروسی، مجالس خانگی یونانیان (سیمپوسیوم)^۲ و جشنواره‌های مذهبی ای چون پاناسنیا^۳ و دیونسیا^۴ که با قربانی کردن همراه بوده است، به کار میرفته است. همچنین مسابقات خوانندگی و نوازندگی با نام خواندن برای کیتارا^۵ به رسمیت شناخته شده بود که در آن نوازندگان و هنرمندان به رقابت می‌پرداختند. در اواسط قرن ششم پیش از میلاد مسابقاتی با عنوان پیتیان^۶ در یونان برگزار می‌شده است که در آن ورزشکاران به رقابت می‌پرداختند، این در حالی بود که نوازندگان فلوت و سازهای کوبه‌ای آنها را همراهی می‌کردند و همچنین در سرودهایی که در هنگام گرفتن جوایز سروده میشد، ساز کیتارا از جایگاهی ویژه برخوردار بود. در دوران برنز و آهن و قبل از ۶۰۰ پیش از میلاد اسناد چندانی از حضور چنگ در یونان در دسترس نمیباشد. طبق نوشته‌های سقراط، توصیه‌هایی در مورد سازهایی با سیم‌های متعدد وجود داشت که یونانیان را از استفاده از این سازها به علت ترکیب کردن مدهای موسیقایی، منع میکرد (bo lawergen, 2016) فقط مجسمه‌های کوچکی از دوره ی سیکلادی (۲۳۰۰-۲۸۰۰ قبل از میلاد) از نوازنده‌هایی با چنگ مثلی وجود دارد (Snyder, 1994: 29-32). تا اواسط قرن پنجم ساز چنگ فقط در آثار ادبی با نام پکتیس^۷ و در آثار سفالی قابل رویت بوده است که طبق پژوهش‌ها سازی زهی با سیم‌های فراوان بوده است که توانایی اجرای ملودی در فواصل اکتاو^۸ را داشته است و از لیدی یونان شده است. فقط مجسمه‌های کوچکی از دوره ی سیکلادی^۹ (۲۳۰۰-۲۸۰۰ قبل از میلاد) از نوازنده‌هایی با چنگ مثلی وجود دارد (رابر تسون و استیونس، ۱۳۶۹). (تصویر ۷)

تصویر ۷، نوازنده ی چنگ نواز، ۲۷۰۰ قبل از میلاد Snyder: 29-32

^۲ symposium
^۳ Panathenaia
^۴ Dionysia
^۵ Singing for kithara
^۶ pythian
^۷ pektis
^۸ octave
^۹ cycladic

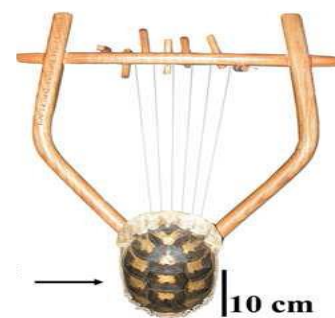
همزمان با ایلام و تمدن های ذکر شده به نظر میرسد که در یونان تنها کیتارا و لیر مورد استفاده بوده است.

لیر

به نظر میرسد ساز لیر، صورت تحول یافته گونه های چنگ های سنگین و باستانی باشد. برخی محققان معتقدند که انگیزش ساخت لیر، خصوصاً در میان اقوام بیابانگرد منطقه خاورمیانه، ساخت سازی شبیه چنگ بوده است که قابل حمل باشد (تصویر ۶ و ۷). ساز لیر، سازی است که با نام های شلیاق یا چنگ رومی هم در زبان فارسی به کار برده شده است. در ستاره شناسی نیز، صورت فلکی شبیه این ساز را به نام «لیرا» یا «شلیاق» می شناسند. سازهای زهی زخمه ای یکی از زیرمجموعه های سازهای زهی هستند که با کندن زه یا تار ساز نواخته می شوند. عمل زخمه زدن با انگشت یا با استفاده از مضراب انجام می گیرد (west, 1992:50).

تصویر ۷، فنجان دوریس، ۴۸۰ قبل از میلاد، قرمزگون، موزه برلین، عکاس: دانیل، کتابخانه آنلاین پرسوس

تصویر ۶، لیر، باکارزوس، ۲۰۱۱

یونانیان لیر را با انگشت یا با مضراب می نواختند و از آن به عنوان وسیله ی نواختن مقدمه و پر کردن جاهای خالی بدون آواز، نیز بهره می گرفتند. با این حال همچنان معلوم نیست که این ساز در آن زمان کلاً نقش همراهی را داشته است یا آنکه در موقع رستیتایف خوانی، به کلی ساکت می مانده (استرابرتسون و استینوس، ۱۳۶۹: ۳۳۰)

ساز لیر به دو گروه لیرهای جعبه ای یا کیتارا به ۴ شکل و لیرهای کمانی به ۳ شکل، تقسیم میشدند:

لیرهای جعبه ای یا کیتارا

کیتارا یا لیرهای جعبه ای که به ۴ شکل: ۱- جعبه صدای دایره شکل با نام فورمینکس^۱، ۲- مربع شکل که مدلی متداول نسبت به گونه های دیگر بوده است (مدل کنسرت) ۳- مربع یا دایره شکل با بازوهای شاخ شکل که در ناحیه ی تراکیه^{۱۱}

^{۱۱} phorminx
^{۱۱} Thrace

استفاده میشده است ۴- کیتاراهای مستطیل شکل ایتالیایی (مخصوص ساکنان یونانی زبان جنوب ایتالیا) وجود داشته اند . (west,1992: 50) ساز کیتارا ، ساز مخصوص مراسمات مقدسی چون قربانی کرد ، شعر خوانی و ستایش خدایان بود (Mathiesen,1999: 258). تا قرن پنج پیش از میلاد نامی از این ساز نبود تا این که در نوشته های هومر با نام فورمینکس به میان آمد . بیشترین تصاویر موجود از این ساز بر روی سفالینه های سیاهگون از جمله آمفورا که مخصوص نگه داری نوشیدنی و هیدیا که ظرف نگه داری آب بوده و در مجالس عروسی مورد استفاده قرار میگرفته ، به تصویر کشیده شده است (Maas and Snyder,1994: 55). (تصویر ۸)

تصویر ۸ ، آپولو و آرتیمیس ، ماس و اسنیدر ، ص ۷۱

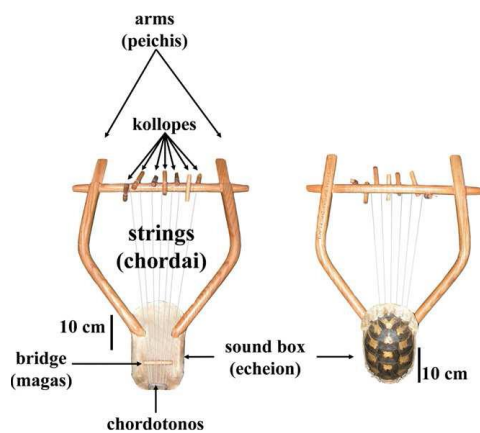
کیتارا عموماً از چوب ساخته شده و بسیار گران قیمت بوده است ، مخصوص نوازندگان حرفه ای و مجالس رسمی و عمومی بوده است . در کیتارا بازوهای ساز برای انتقال بهتر ارتعاشات سیم به جعبه ی صدایی به مرور زمان بلندتر شدند . سوراخ هایی بر جعبه ی صدا وجود دارد که برای داشتن رزونانس بهتر تعبیه شده است (Mathiesen,1999: 258). بیشتر نقاشی های روی گلدان از کیتارا آن را با هفت سیم به تصویر می کشد اما برخی کیتارانوازان حرفه ای سازهایی با بیش از هفت سیم نیز می نواختند که برخی معتقدند این نوع از کیتارا متعلق به رومی ها بوده است . این ساز با استفاده از یک مضراب محکم و با دست راست نواخته می شد در حالی که از انگشتان دست چپ برای خفه کردن صدای سیم ها استفاده می شد . تا میانه ی قرن ۸ پیش از میلاد آثار چندانی از کیتارا موجود نمیباشد (west,1992:53-56).

لیر های کمانی

لیرهای کمانی به ۳ شکل : لیرا ، لیر لاک پشتی یا چلیس و باریتون تقسیم میشدند. لیرها در جشن های خصوصی و توسط نوازندگان تازه کار مورد استفاده قرار میگرفتند و در کلاس های آموزشی جوانان کاربرد داشتند . یونانیان لیر را از مصریان و فنیقیان گرفته بوده اند. قدیمی ترین شکل این ساز یونانی که روی گلدان های متعلق مقبره های دیپولن که در ساینز کوچک و ته گرد بوده و همین طور دارای چهار سیم موازی بوده است . یک مجسمه ی کوچک برنزی از هراکلیون متعلق به اواخر قرن هشتم پیش از میلاد، نوازنده ای را با سازی عیناً به همین شکل نشان می دهد . (braun,2002,p78-79).

ساز لیر متداول ترین ساز در تمام دوران ها تاریخی یونان است. و در پایان قرن هفتم ، ساز چنگ مورد استفاده قرار گرفت لیرا دارای یک محفظه تشدید صدا(چیزی که در ساز چنگ (هارپ) وجود ندارد)، دو بازو در کنار محفظه تشدید که توسط یک میله چوبی به هم متصل شده‌اند. یک خرک و سیم‌های موازی با صفحه رویی محفظه تشدید که به میله چوبی بالایی متصل هستند. امروزه به این ساز لیر هارپ یا لیرا هم میگویند. در یونان باستان چلیس یا لیر لاک پشتی متداول تر از لیرا بوده است. لیر لاک پشتی (چلیس) برای اولین بار در قرن ۸ پیش از میلاد بر بروی کوزه های آب مشاهده شد. از آنجا که در ساختار آن ها از لاک پشت استفاده میکردند نام چلیس که در یونانی به معنای لاک پشت بود ، گذاشته شد. اگرچه نام لیر و چلیس در طی تاریخ یونان بارها به جای هم استفاده شده است. این ساز از سازهای بسیار پراهمیت در تاریخ یونان است که زادگاه آن را به اساطیر نسبت میدهند. به نقل از هومر در یونان باستان گمان داشتند که چنگ را هرمس از روده های گاو در حالی که در قنناق بود اختراع کرده و به برادرش اپولون سپرده است از آن پس اپولون در ضیافت های ایزدی چنگ مینواخت در حالی که موزها در کنار او نوازی میخواندند (Hesiod, 1914:45). بر طبق بسیاری از آثار گرافیکی و زبانی و اسناد موجود ، چلیس نقش مهمی را در تربیت و آموزش کودکان در این دوره داشته است. همچنین در مراسمی چون عزاداری ، عروسی ، کوموئی (رقص مردان) مورد استفاده بوده است (Hesiod, 4.41-54). این ساز از لاک پشت و چرم گاو ساخته شده است و با دو بازوی چوبی که به آن پرچیس گفته میشود است به جعبه ی صدایی وصل میشود است. (باکارزوس و همکاران، ۲۰۱۲) (تصویر ۹).

تصویر ۹، باکارزوس، ۲۰۱۲

باریتون ساختاری شبیه لیرا داشته ولی بازوهای ساز بلندتر هستند. عموماً دارای ۷ سیم بوده است. جعبه صدایی در این ساز بزرگ تر از کیتارا است و رزونانس صدا بیشتر است و تا اوایل قرن پنجم پیش از میلاد در مراسمات نوشیدن و مراسمات خصوصی مورد استفاده قرار گرفت و در ۴۰۰ قبل از میلاد از یونان ناپدید شد اما در هنر روم قابل مشاهده بود (west, 1992: 58-59).

در تمامی شکل های ساز لیر ، این قابلیت وجود داشت که نوازندگان در حالت رقص و نشسته و ایستاده و در حالت راه رفتن (مراسمات قربانی کردن) ان ها را بنوازند . دست چپش از یک طرف به سمت سیم ها می آید و دست راستش از طرف دیگر. ساز کیتارا به صورت عمودی و با یک فاصله جزیی دور از نوازنده نگه داشته میشده است. باربیتون و لیرا هم با نوازنده فاصله داشتند و با استفاده از یک بند یا زنجیر که دور مچ دست چپش حلقه شده بود، ساز را نگه می داشتند و طرف دیگر این زنجیر به بازوی لیر متصل بوده است . انگشتان چپ هر یک ، یکی از سیم ها را میفشارده و با مضراب دست راست ، به سیم ها زخمه میزدند . مضراب توسط یک بند به جعبه ی صدایی وصل میشده است (landels,2002:90)

چنگ

از قرن پنجم پیش از میلاد دو نوع چنگ در سفالینه ها قابل مشاهده بوده است ؛ نوع اول دارای پایه ای مسطح بوده است که در واقع جعبه طنینی محسوب میشده و بر روی ران نوازنده قرار میگرفته است . بازویی خمیده و عمود در آن وجود داشته که سیم ها به صورت خمیده یا عمود به پایه وصل میشدند . تعداد سیم ها ۱۶ تا ۲۲ بوده است و از این رو به آن پلی کوردین^{۱۲} یا چند سیمی گفته می شده است. دایره هایی کوچک بر روی ضلع خمیده وجود داشته که برای کوک سیم ها استفاده میشده است. در اواخر قرن چهارم در جنوب ایتالیا نوع زینتی و حکاکی شده مشاهده شد که در سفالینه ها با رنگ سفید به تصویر کشیده شده است . در این نوع چنگ تکیه گاهی در انتهای بازوی خمیده و جعبه ی صدایی وجود دارد که به شکل پرنده ساخته شده است (mathiesem,1999) این چنگ که مشابه چنگ های زاویه دار ایرانی است در نتیجه ی تبادلات فرهنگی در یونان مورد استفاده بوده است (فراهانی ، ۹۵) به نظر میرسد نفوذ ایرانیان در سازهای یونان بیشتر از تاثیرپذیری ایران از یونان باشد (راهگانی ، ۱۳۷۷:۶۶)

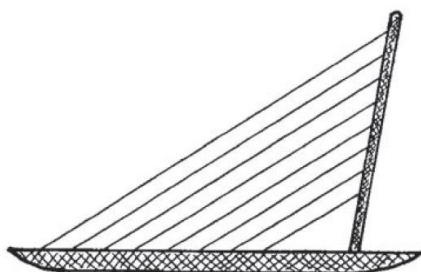
تصویر ۱۰، قرن ۵ پیش از میلاد ، لاندلز، ۲۰۰۲

نوع دوم چنگ دارای ۳ ضلع بوده است و در شکل یک مثلث قائم الزاویه ظاهر شده است (تصویر ۱۱ و ۱۲) ضلعی شیب دار وجود داشته که هر چه از نوازنده دور تر میشده است شیب کم تر و سیم ها کوتاه تر میشده و برعکس نوع اول سیم های کوتاه تر از نوازنده دور تر بوده است . ساز مانند نوع اول بر روی ران نوازنده قرار میگرفته . نام تیریگونون^{۱۳} به معنی مثلث به این نوع

^{۱۲} polychordon
^{۱۳} trigonon

چنگ اتلاق میشده است. نام سیرینکس^۴ نیز در برخی از اسناد به چشم خورده که احتمال دارد منظور از آن چنگ زاویه دار افقی باشد که سیم ها با زاویه ای به جعبه صدایی وصل میشوند و در خاور نزدیک مورد استفاده قرار میگرفته است اما اثری از این نوع چنگ در یونان وجود نداشته است. در قرن پنجم اکثر نوازنده های چنگ زن و دارای مرتبه بوده اند) (landels,2002 :73-76)

تصویر ۱۲، چنگ زاویه دار، لاندلز، ۲۰۰۲

تصویر ۱۱ چنگ مثلی، لاندلز، ۲۰۰۲

نتیجه گیری

موسیقی جایگاهی والا در تمامی مراسمات آینی و غیر آینی در تمدن یونان باستان داشته است و ساز چنگ به همراه لیر و کیتارا به عنوان متداول ترین سازهای زهی در دوران باستان تا پایان هلنیسم شناخته میشده است. اما برخلاف تصورات، هیچ نمونه ای از ساز چنگ تا اواسط قرن پنجم وجود نداشته است و فقط در آثار ادبی و سفالینه های موجود در این تمدن یافت شده است و ساز لیر متداول ترین ساز در تمام دوران ها تاریخی یونان بوده است که از تبادلات فرهنگی میان یونانیان، مصریان و همچنین فنیقیان وارد این سرزمین شده نواختن این ساز با زخمه زدن با انگشت یا با استفاده از مضراب انجام می گیرد. دارای ۷ سیم بوده است. لیرهای جعبه ای یا کیتارا نوع دیگر لیرهای متداول بودند که ساختاری پیچیده تر داشته اند و مخصوص نوازندگان حرفه ای بوده اند. کیتارا عموماً از چوب ساخته شده و مخصوص نوازندگان حرفه ای و مجالس رسمی و عمومی بوده است در اواخر قرن پنجم چنگ های زاویه دار ایرانی و چنگ های سه ضلعی مورد استفاده قرار گرفتند که البته چنگ های سه ضلعی در این قرون فقط در آثار ادبی و سفالینه ها قابل مشاهده بوده است. بر خلاف تصورات، ساز چنگ در دوران اولیه ی این تمدن حضور پررنگی نداشته است و ساز لیر و کیتارا بیشتر مورد توجه بوده است در حالی که در این قرون در سرزمین های مصر، بین النهرین و ایران ساز چنگ جایگاهی ویژه داشته است پس میتوان گفت تاثیری که یونانیان از ایران در ساختار ساز چنگ گرفته اند به مراتب بیشتر از تاثیرگذاری آن ها بر ساز چنگ در ایران باستان بوده است.

منابع فارسی

- بینش ، تقی ، ۱۳۷۸ ، تاریخ مختصر موسیقی ایران ، نشر هستان ، تهران ، ص پیش در آمد خالقی ، روح الله ، ۱۳۸۱ ، نظری بر موسیقی ، انتشارات محور رابرتسون ، آلك و استیونس ، دنیس ، ۱۳۶۹ ، تاریخ جامع موسیقی ، ترجمه بهزاد باشی ، چاپ اول ، جلد اول ، انتشارات آگاه ، تهران
- طاهرخوانی ، محمدرضا ، ۱۳۹۵ . ارزیابی موسیقی یونان باستان در قبل از قرن هفتم پیش از میلاد ، مشحون ، حسن ، ۱۳۸۸ ، تاریخ موسیقی ایران ، چاپ دوم ، فرهنگ نشر نو

منابع لاتین

- Bakarezos , Efthimios . (2012). Acoustics of the Chelys – An ancient Greek tortoise-shell lyre , Elsevier journal , vol 77 , pp 478
- Braun , Joachim . (2002) . music in ancient Israel : Archaeological , grand rapids , Michigan and Cambridge Hesiod· Homeric Hymns, Epic Cycle, Homeric. Translated by Evelyn-White, H G. Loeb Classical Library Volume 57. London: William Heinemann, 1914.
- Landels , john g (2002) , music in ancient Greece and rome , second edition , Taylor & Francis e-Library
- Lawergren , Bo. (1987) A Lyre Common to Etruria, Greece, and Anatolia: The Cylinder Kithara. Acta Musicologica..Vol. 57 pp 25-33.
- Lawergren , bo .(2011) . BULL LYRES, SILVER LYRES, SILVER PIPES. Edited by RICHARD DUMBRILL Lawergren ,bo .(2016) . Ancient Angular Harps,institute for the study of Iraq , vol.49
- Snyder , jane , MAAS, MARTHA. (1980) . Stringed Instruments' of Ancient Greece,New Haven and London
- Thomas,carol.G.(1988) Paths from Ancient Greece , new York, 15-25
1992. Vol. 10, No. 1
- Mathiesen,Thomas . (1999) . Apollo s lyre : Greek music and music theory in antiquity , Lincoln , university of Nebraska
- West, M.L.(1992). *Ancient Greek Music*, Oxford University Press.